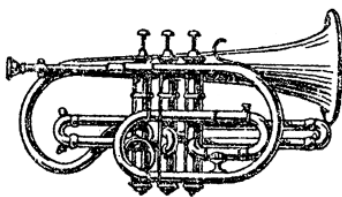

Kulcsszavak: jóléti állam, szociálpolitika, Nyugat-Európa, Kelet-Közép-Európa, társadalomtörténet

IRODALOM

- Castles, Francis G. (2002): The Future of the Welfare State: Crisis Myths and Crisis Realities. *International Journal of Health Services*. 32, 2, 255–277.
- Consensus Programme (1998): *Recent Reforms in Organisation, Financing and Delivery of Health Care in Central and Eastern Europe in Light of Accession to the European Union*. Conference May 1998. European Union, Brussels
- Deacon, Bob (1993): Developments in East European Social Policy. In: Catherine Jones (ed.): *New Perspectives on the Welfare State in Europe*. Routledge, London–New York, 177–197.
- Esping-Andersen, Gösta (1996): After the Golden Age? Welfare State Dilemmas in a Global Economy. In: Gosta Esping-Andersen (ed.): *Welfare States in Transition*. Sage, London, 1–31.
- Esping-Andersen, Gösta (1997): Welfare States at the End of the Century: The Impact of Labour Market, Family and Demographic Change. In: OECD: *Family, Market and Community: Equity and Efficiency in Social Policy*. OECD, Paris, 63–80.
- Ferge Zsuzsa (1992): Social Policy Regimes and Social Structure. In: Ferge Zsuzsa – Kolberg, Jon Eivind (eds.): *Social Policy in a Changing Europe*. Campus, Frankfurt/M.–Boulder, Co., 201–222.
- Gilbert, Neil (2002): *Transformation of the Welfare State: The Silent Surrender of Public Responsibility*. Oxford University Press, Oxford
- Hayek, Friedrich (1993): *Law, Legislation and Liberty*. Vol. 2. Routledge, London
- Höpflinger, Francois (1997): *Bevölkerungssoziologie*. Juventa, Weinheim–München
- Korpi, Walter – Palme, Joakim: Robin Hood, St Matthew, or Simple Egalitarian Strategies of Equality in Welfare States. In: Kennett, Patricia (ed.): *A Handbook of Comparative Social Policy*. Cheltenham: Edward Elgar, 2004. 153–179.
- Lelkes Orsolya (2002): A great leap towards liberalism? The Hungarian welfare state. *International Journal of Social Welfare*. 9, 2, 92–102.
- Lindert, Peter (2004): *Growing Public. Social Spending and Economic Growth Since the Eighteenth Century*. Vol. 1–2. Cambridge University Press, Cambridge
- Maddison, Angus (1995): *Monitoring the World Economy, 1820–1992*. OECD, Paris
- Marshall, Thomas H. (1965): *Class, Citizenship, and Social Development*. Anchor Books, New York
- Tomka Béla (2004): *Welfare in East and West*. Akademie Verlag, Berlin
- Tomka Béla (2006): Rászorultsági elv vagy általános szociális jogok? Jóléti rendszerek történeti összehasonlításának tanulságai. *Esély*. 17, 5, 20–42.
- Tomka Béla (2008): *A jóléti állam Európában és Magyarországon*. Corvina, Budapest
- UN Population Division (1999): *World Population Prospects: the 1998 Revision*. Vol. I.: *Comprehensive Tables*. Vol. II. *Sex and Age*. United Nations, New York
- Wilensky, Harold L. (2002): *Rich Democracies*. University of California Press, Berkeley

A FIATAL KUTATÓK TEVÉKENYSÉGÉNEK ERŐTERE: A MAGYAR TUDOMÁNYRENDSZER VÁZLATA

Palló Gábor

az MTA doktora, tudományos tanácsadó
MTA Kutatásszervezési Intézet, MTA Filozófiai Kutatóintézet
gabor.pallo@ella.hu

Bevezetés

A fiatal kutatók pályafutásában alapvető szerepet tölt be egy tudományszociológiai intézmény, a PhD-fokozat.¹ Ez nem különleges, mert a tudományos fokozatok mindig lényeges történeti és politikai szerepet játszanak és játszottak a tudománypolitikában, a tudósok szociológiájában, az egyes kutatók sorsában és pályafutásában. A tudományszociológia azonban súllyal nem ezekkel a tényezőkkel foglalkozik. A tudományszociológia a fokozatot (degree) elhelyezi az adott tudományrendszer egész szerkezetében mint ennek integráns, nélkülözhetetlen elemét. Ezt a szempontot igyekszik a jelen írás, a projekt részjelentéseként, végiggondolni. A témakör feldolgozása még távol áll a befejezettségtől.

A PhD-fokozat a kutatói életút fontos állomása is. Ez azt jelenti, hogy a fiatal kutatók tevékenységének, ambícióinak rövid távú

keretétől szolgál. Azért rövid távú, mert a fokozat megszerzése után néhány évvel, a posztdoktori státusz lejáratá után a fiatal kutató besorolódik a többi kutató közé, elfoglalja a minősített kutatók stabil helyét a tudósközösségben, amelyben szinte mindenki rendelkezik PhD-vel. Ekkorra a fokozat éppoly természetes alkotója lesz életrajzában, mint az egyetemi oklevél. Mindkettőnek meghatározó jelentősége lehet a szakértelmet illetően, de érett kutatónál a szakértelem a munka természetes velejárója. Ez a szakértelem jogosítja fel arra, hogy a tudósközösség egyenjogú tagjának lehessen tekinteni.

Másfelől a doktori tanulmányok során kerül be a kutató a tudomány informális hálózatába (network). Megtanulja szakterülete fontos neveit, melyek a hazai és külföldi intézmények. Megérti a hierarchikus rendszert, megtudja, kik milyen helyet foglalnak el a rendszerben, milyenek a belső erőviszonyok. Kiderül számára, hogy a kutatói tevékenységben is fontos szerepet tölt be a tekintély, a befolyás, és az is, hogy a pénzügyi források döntő jelentőségűek. Ez az, amit röviden kutatói szocializációnak nevezhetünk, és amelyet az alacsonyabb fokú egyetemi okta-

¹ Ez az írás értelmezési keretet, kiindulópontot kíván nyújtani az MTA Kutatásszervezési Intézetében folyó többéves tudományszociológiai kutatáshoz. A kutatás címe: *Fiatal kutatók: Doktori képzés és életpálya-modell*, mely NKFP-B4-2006-0011 nyilvántartási számú Jedlik Ányos projekt keretében zajlik.

tás (érthető okokból) szigorúan eltakar a hallgató elől.

A PhD olyan szempontból is válaszut a fiatal kutató számára, hogy tanulmányai során eldöntheti, a tudományon belül akarja-e folytatni pályáját, az akadémiai közösség tagja marad-e, vagy látva az itteni lehetőségeket, és összemérve a társadalom által nyújtott egyéb lehetőségekkel, más pályafutás, életmodell, esetleg értékrendszer mellett dönt. Magyarán: elhagyja a kutatói pályát.

Ez utóbbi helyzet számára és a társadalom számára is feladja a leckét: hasznos volt-e számára a fokozatszerzés. A válasz lehet igenlő és tagadó, a fiatal élethelyzetének függvényében. Igenlő akkor, ha magas végzettségét és az ezzel járó szaktudását és elismertségét kamatoztatni tudja választott munkájában. Tagadó, ha munkája nem igényli mindezt, nem is ismerik el, sőt elutasítják, mondván: a fiatal túlképzett. (Ez utóbbi valamiféle szociálpszichológiai jelenség is lehet, mert a munkában elvileg senkit nem zavar a nagyobb tudás, csak a kisebb. Feltéve, hogy a fiatal nem követel anyagi elismerést a nem hasznosuló többlettudásáért.)

A PhD úgy is keretezi a fiatal kutató pályáját, hogy nem csupán a fokozat megszerzése utáni időszakára gyakorol meghatározó hatást, de már maga a megszerzés folyamata is meghatározó ismeretekhez és tapasztalatokhoz vezet. Egyfelől valahogyan ki kell érdemlennie a doktori iskolába kerülést, másfelől biztosítania kell az elvégzéséhez szükséges anyagi háttérrel (ösztöndíj, családi hozzájárulás, vállalati ösztöndíj, MTA fiatal kutatói állás). Utána következik az egyetemi vagy egyetemen kívüli kutatói munka, beilleszkedés, a tanulmányok abszolválása, oktatás, publikációk írását, azaz a kutatói élet kritikus megtanulása, saját lehetőségeihez való adaptálása.

Mindez indokolja, hogy a fiatal kutatók szociológiai vizsgálatát a PhD-vel kapcsolatos tevékenységük köré szervezzük. Áttekintjük a doktori cím megszerzésének intézményes kereteit, feltételeit, jogi háttérét, a doktori iskolák intézményét. Hogy ezt megtehesük, rövid történeti perspektívába helyezzük a PhD intézményét.

Három tudományos modell

Magyarországon a PhD jellegzetes rendszerváltási termék. Jellemző, hogy nincs megfelelő magyar fordítása sem. Ahhoz, hogy megértsük viszonylagos kialakulatlanságát, a mögötte álló politikai, szociológiai törekvéseket, érdemes pillantást vetnünk történeti eredetére. Ez az állítás is tartalmazza, hogy csupán analitikus eszközökkel nem juthatunk a megértés olyan fokára, mely elegendő lenne a fiatal kutató számára olykor áttekinthetetlennek tűnő viszonyok megértéséhez.

A vázlatos áttekintés abból a feltevésből indul ki, hogy a magyarországi PhD-fokozat olyan tudományrendszer része, mely magában foglalja a humboldti német egyetem, a szovjet tudományrendszer és az amerikai modell elemeit. A tudományos fokozatok rendszere és a minősítési szempontok a három rendszerben eltérnek egymástól, de hasonlóság is van köztük. A magyar PhD-fokozat elemzésekor a három különböző szerkezeti modell összetevőit is keressük.

A német modell

Magyarország egyetemi struktúráját alapvetően a német modell definiálja. Ennek alapelveit Wilhelm Humboldtól eredeztetik még a 19. század elejéről. Humboldt az oktatás és kutatás szétválaszthatatlanságára alapozta egyetemmodelljét. A korai egyetemek oktatóintézmények voltak, gyakorlatias fel-

adatokra koncentrálnak. A 17–18. századi tudományos eredmények jelentős része (például Galilei) akadémiai, tudományos társaságok kereteiben született, nem állami támogatással. A 19. századtól dominánsan az egyetem vált a tudományos kutatás székhelyévé, az egyetem pedig Németországban állami intézmény volt.

A német egyetemi modellben az oktató és kutatómunkát végző egyetem karokból áll, a karok tanszékekből, később intézetekből is. A tanszékek a munka funkcionális egységei. Ezek látják el a tényleges oktatói és kutatói feladatokat. Élükön professzor áll, aki felelős a tanszék egész tevékenységéért, korlátlan ura a rábízott területnek. A tanszékek, illetve intézetek diszciplínákat képviselnek, olyanokat, mint kémia, fizika vagy történelem és filozófia. Minthogy lassanként reménytelen lett egész diszciplínákat egyetlen embernek átfogni, és megjelentek olyan új területek, mint a szerves kémia, vagy differenciálódott a középkori irodalom az egész irodalomtudományon belül, felmerült, hogy újabb tanszékeket kellene alapítani. Ez a bonyolult állami bürokrácia miatt alig volt lehetséges ebben a rendszerben. Saját területét egyébként is foggal-körömmel védte a tanszékvezető. Az új intézmény alapítása helyett létrejött a rendkívüli tanár vagy rendkívüli professzor címe. A rendkívüli tanár nem vezette a tanszékot, de tanította és kutatta az újonnan létrejött szakterületeket, szubdiszciplínákat.

A német típusú egyetem professzorai magas fizetési osztályba tartozó közalkalmazottak. Ha kinevezték őket, állásuk lényegében visszavonhatatlan, életre szólóan urai saját szakterületüknek, tanszéküknek, a tudomány mandarinjai. Megtestesítik a magas erkölcsiségű, csak az igazságot kutató, anyagi gondokkal nem küzdő, tehát korrumpálhatatlan

tudós fikatív ideálját. Kutatásaikat gyakran saját fizetésükből és vagyonukból finanszírozzák, nem függenek tehát se Istentől, se embertől, se államtól, se magánszemélytől, se vállalkozástól.

Kiből lesz professzor? Kit nevez ki az egyetem javaslatára az uralkodó erre a feletti irigylésre méltó állásra? A modell szerint a legjobb oktatókat és kutatókat. A tudományos pályához kedvet érő fiatal az egyetemi diploma megszerzése után, mintegy tanulmányai végső lezárásaként megszerzi a doktorátust. A jogász és orvosi szakmában ez egészen természetes. A bölcsészeti (értsd filozófiai) fakultáson a filozófia doktora (doctor philosophiae – PhD), a teológiai a teológia doktora címet lehet megszerezni. Minthogy a német modellben nem szerepel műszaki egyetem, csak műszaki főiskola (technische Hochschule), műszaki doktorátus (doctor Ingenieur) sokáig nem létezett. A doktori fokozat azonban csakugyan nem több a tanulmányok tényleges befejezésénél.

Az egész szerkezetet alapvetően befolyásoló intézmény a magántanári (Privatdozent) cím. Ezt már valóban tudományos teljesítménnyel lehet megszerezni, többlépcsős minősítési folyamat révén. A pályázónak életrajzával kell bizonyítania, hogy számottevő tudományos előélettel rendelkezik. Meg kell adnia munkáinak bibliográfiáját, és többségüket mellékelnie kell beadványához. Nem csupán a publikációk száma, hanem minősége is nyom a latban, hiszen a 19. században még nem százával írták a cikkeket, könyveket az emberek. Szaktárgyaikból vizsgát is kellett tenniük a jelölteknek az egyetem professzoraiól létrehívott bizottság előtt, és végül próbaelőadást kellett tartaniuk, azaz tudományos témájukból olyan egyetemi előadást, amely meggyőzi a professzorokat, hogy ku-

tató képességei mellett tanári képességekkel is rendelkeznek. A kutatás és a tanítás itt együtt szerepel. Amikor mindezen túl van, a fakultás szavaz, hogy az elért eredmények és a bizottság javaslata alapján adományoz-e a jelöltnek magántanári címet. Egyébként is, minden lépést szavazatokkal bírálják el.

Az egész folyamatot habilitációnak hívják, mondjuk így: a rátermettség megvizsgálásának. Ha valaki elnyeri a magántanári képesítést, az voltaképpen azt jelenti, hogy megkapta az ún. *venia legendi*-t, az egyetemi előadás-hoz való jogot az adott egyetemen. Ez volt a maximális tudományos minősítés. A *venia legendi* magántanári egyetemi kurzusok tartására adott jogot. Ezek témaköre a fakultás által képviselt szakterülethez tartozik, de a magántanár speciális tudásának felel meg, azaz lehet ókori térképészet, norvég drámairodalom vagy az elektrolízis új eljárásai. Az egyetemen sokféle speciális előadást lehet meghirdetni, és vagy akad hallgatója a magántanárnak, vagy nem. Munkájáért vizsgadíjat szedhet a hallgatóitól, tehát anyagilag érdekelt abban, hogy érdekes és magas színvonalú előadással minél több hallgatót vonzzon magához.

A magántanárok számát nem korlátozzák. Ezért egyfelől rendkívül sokféle témakörből lehet előadást hallgatni, és persze vizsgálni. Másfelől a magántanárok széles hada képviseli a tudományos utánpótlást. Céljuk a professzori cím megszerzése, de ez csak keveseknek sikerül, hiszen sokkal több a magántanár, mint az áhított professzori szék. Ez képviseli azt a versenyelemet, mely rendkívül erős nyomást gyakorol a német modellben dolgozó kutatókra és oktatókra. A magántanárok széles hada a német modell hatékonyságának egyik legfontosabb eleme.

A kutató tudományos pályája két úton haladhatott előre: valamely egyetemen belül,

azaz a magántanári cím majd a professzori állás megszerzésével, illetve az egyetemek között, azaz egyre jobb egyetem tanszékének megszerzésével. A sikeres professzorok karrierjét az egyetemek hierarchiáján való felfelé haladás jellemezte.

Ezt a rendszert egészítette ki 1911 után a kutatóintézetek hálózata, a különféle *Kaiser Wilhelm Institut*-ok, melyekben főhivatású kutatók dolgoztak, de nem oktattak. Ennek megfelelően az intézetek nem adtak diplomát, sem magántanári címet, mely nem is lett volna értelmes, hiszen a *venia legendi* nem oktató intézményben értelmetlen.

Az amerikai egyetem

Az amerikai egyetem és a német egyetem modellje között lényeges szociológiai eltérés mutatkozik a képzés célját illetően. Már Max Weber pontosan bemutatta, hogy míg a német egyetem célkitűzése a *Bildung* fogalmával írható le, az amerikaié a *training*-gel. Előbbi a nevelődés, a felelős értelmiségi állampolgár kialakulását, kialakítását jelöli, olyan emberét, aki nem csupán szakértője valamely területnek, hanem erkölcsi példakép; nemzetének segítője, műveltségének, politikájának előmozdítója is. Magas közalkalmazotti rangja, az ezzel párosuló méltányos fizetés, mely a ranggal arányos életformát biztosított, a társadalmi hierarchiában betöltött magas helye kifejezi az egyetem helyét a társadalomban, továbbá azokat az ambíciókat, melyek a fiatal kutatót vezérelhették a nagy versenyben való küzdelem során.

Az amerikai egyetem ezzel szemben csupán szakismereteket kíván nyújtani, traininget. A bevándorlás, etnikai és vallási sokféleségen, az egyéni szabadság maximális elismerésén és a piac döntő befolyásán alapuló társadalomban a népiért, hazáért érzett német tí-

pusú felelősség és hasonló vonások értelmetlenné, sőt károsá válnak, éppúgy, mint minden morális példakép a sokféle erkölcs közepette. Ilyen körülmények között a képzés célja, hogy az egyént sikerekhez segítse a tudományos, üzleti vagy politikai életben, ami nem zárja ki, hogy az egyetem kialakulásában – Európához hasonlóan – a keresztény vallás oktatása, illetve a teológiai képzés ne játszott volna döntő szerepet.

A training tehát a szakismeretre fókuszál, nem az értelmiségi szerepre. Utóbbi már csak azért sem fontos, mert az értelmiségi tipikus esetben nem közalkalmazott. A munkaerőpiacon jól értékesíthető tudás átadása az amerikai egyetem célja. Ezért az amerikai egyetem eleve rugalmas. Újabb és újabb szakterületeket vesz fel kínálatába, melyekről azt reméli, piacépések, hallgatókat vonzanak. Az amerikai egyetem szervezete szintén fakultásokon alapul, illetve iskolákon (például: *medical school, business school*), ámde hiányzik belőle a tanszék, az alig változtatható territórium. Az alapegység a *department*, a részleg. A department nem képviseli valamely diszciplína teljességét. Akármilyen részterület kaphat departmentet, a norvég nyelvészettől a nők társadalmi szerepéig, az elektronmikroszkópiától a római jogig. Aránylag könnyen lehet új departmentet felállítani, vagy a régit megszüntetni. Nem kell hozzá bonyolult államigazgatási eljárás, elegendő az egyetemi vagy kari döntés, mely az aktuális érdekeket veszi tekintetbe csupán. A department vezetése nem ad magas társadalmi megbecsülést. Szükséges rossz, amit a tudósok szívesen ruháznak kevésbé magasan álló kollégáikra, akik adott esetben jobban kiismerik magukat az adminisztrációban, menedzselésben.

A department némelykor laboratóriumokra oszlik vagy *office*-okra, irodákra, ame-

lyek egyébként működhetnek karon vagy iskolán kívül is, az egész egyetem kötelékébe ágyazva. Ezekben zajlik a tényleges oktató- és kutatómunka. Ezeket már valóban a legjobb erők vezetik, akik elegendő támogatást kapnak munkájuk végzéséhez. A PhD kiemelkedően fontos szerepét ezeken az egységeken keresztül érthetjük meg.

Az amerikai egyetem három különböző szintű oklevelet kínál. Az első, az alapszintű képzés három–négy évig tart, és *Bachelor of Arts*, BA diplomát nyújt. Ezt még nem tekintik fokozatnak, aki ebben vesz részt, az *undergraduate* diák. A második és harmadik fokozat a graduális (graduate) képzés. Ennek első szintje minimum két-három év után mester (*masters, MA*) fokozatot ad, mely már elismert magas színvonalú képzettséget igazol.

A bennünket foglalkoztató második szintre, a doktori képzésbe csak ennek birtokában lehet kerülni. Ez voltaképpen kutatóképzés, amely az akadémiai elit utánpótlását hivatott biztosítani. A doktorképzés diákjai éppúgy fenntartói az amerikai egyetemi modellnek, mint a magántanárok a német modellben. Diákeveik alatt a professzor laboratóriumában, az általa előírt tudományos témákat kell kidolgozniuk, eredményeiket publikálniuk, nemzetközi konferencián előadniuk. Közben le kell vizsgálniuk az előírt tanfolyamok anyagából, melyek gyakran a szakterület aktuális frontvonalát ismertetik. Mi több, némelykor korábban nem tanult alaptárgyakat is meg kell tanulniuk, ha témájuk úgy kívánja. Minde mellett oktatói munkát is kell végezniük, olykor jelentős mennyiségben, hogy tehermentesítsék a professzort. Ennek ellenértékéért néhány év alatt ideális esetben csakugyan felröpitik a diákot a szakma nemzetközi első osztályába, vagy, kevésbé kiváló egyetem esetén megadják az akadémiai (értsd: egyetemi)

pályafutás kezdő impulzusait. Az amerikai PhD birtokában persze lehet valaki vagyonekat kereső ügyvéd, nagy befolyású politikus, fontos vállalatvezető alkalmazottja vagy éppen élvonalbeli orvos is.

A doktori cím gazdáját nem segíti egykönnyen egyetemi álláshoz, a vágyott *tenure*-hoz, a biztos, elvehetetlen álláshoz. Ez utóbbi megszerzése éppúgy célja a PhD birtokosának, mint a professzori kinevezés a német modellben. Amerikában nem csupán a *full professor*, a legmagasabb beosztásban lévő tanár kapja meg a véglegesítést, hanem gyakran az alacsonyabb presztízsű *associate professor* is. Minthogy a professzorság nem közalkalmazotti státusz, mind anyagi, mind erkölcsi megbecsültsége is lényegesebb alacsonyabb, mint Németországban.

A kutatás és az oktatás humboldti egysége ebben a modellben jobban érvényesül, mint a németben, mert a kutatás fő motorja a PhD-hallgató, illetve a posztdoktori ösztöndíjas. Úgy képeződik ki a doktori hallgató, hogy közben jelentős tudással dolgozik együtt, aki rabszolgaként használja, de elvárja tőle az originális tudományos gondolatokat is. Minthogy a professzornak nincs hivatali funkciója, végleges állást nem tud adni. De elvben sok évig tud magas színvonalú kutatási lehetőséget nyújtani tisztességes megélhetést biztosító fizetéssel, ha jó esély van rá, hogy megszerezze kutatásaihoz az újabb és újabb támogatást.

Az amerikai rendszerben is léteznek kutatóintézetek. A II. világháború után, jelentős mértékben az atombombaprojekt sikerének hatására hozták létre ezeket, mégpedig a nagyköltségvetésű koncentrált kutatások úzására. A nemzeti laboratóriumnak nevezett intézetek is az amerikai akadémiai szféra elemei, mint ilyenek a PhD-vel rendelkező kutatók számára biztosítják a kutatómunka lehetőségét.

A fiatal kutatónak tehát szembe kell néznie azzal a dilemmával, hogy maradjon-e szerződéses állásban ragyogó professzora mellett a nagyra becsült egyetemen, vagy szerezzen állandó állást alacsonyabb szintre sorolt másik egyetemen. Ez utóbbival megindul a teljes önállóság útján, és várhat arra, hogy eredményei alapján hozzájut majd a magasabb presztízsű álláshoz. Erre saját és diákjai eredményei adnak esélyt. A professor mellett maradásnak is meglehet a maga előnye. A kiemelkedő eredményben való részvétel esetleg jobban növeli a fiatal kutató ázsíóját, mint az önálló laboratórium, és így hamarabb juthat kedvezőbb álláshoz és komoly kutatási támogatáshoz.

Az amerikai PhD nem a *venia legendi*-t adja meg, hanem garanciát biztosít a tudományos képzettséget igénylő teljesítményre. A sikert itt is kielezített versenyben lehet elérni, ám a piac logikája lényegesen erősebben hat, mint a német modellben, melyet az állami bürokrácia logikája is befolyásol.

A szovjet tudományrendszer

A magyar tudományos rendszert definiáló harmadik modell a Szovjetunióban működött. Olyan társadalmi rendszer céljait szolgálta, mely a marxizmus-leninizmus elvi alapjain állt. Minden szférát áthatott az a mélységesen értelmiségi elgondolás, mely szerint a társadalmat a racionalitás elvei alapján lehet és kell irányítani, ki kell szorítani a pocsékoláshoz, rendetlenséghez vezető spontaneitást minden elemét, melyek a partikuláris érdekeket a teljes közösség érdekei elé helyezik, amilyen például a piac. Ehhez egymással is hierarchikus viszonyban álló központokból kell mindent szervezni, mégpedig tudományos elveken alapuló tervezés alapján. A hierarchia csúcsán a hasonló elvek alapján szervezett

egyetlen párt, a kommunista párt áll, mely a politikai hatalmat gyakorolja.

A szovjet tudományos modell fölszámolja a humboldti alapvetet: az oktatás és kutatás egyetemi egységét. Az egyetemek oktatnak, a kutatásra pedig kutatóintézetek összefüggő hálózatát hozták létre, melyekben nem oktatnak, hanem tudományos feladatokat teljesítenek. Mind az egyetemi, mind a kutatói rendszernek megvan a maga feladata és irányító központja, az egyetemé az oktatási minisztérium, a kutatásé az akadémia, mindkettőnek a saját maga tervét kell teljesítenie. Az akadémia a tudományos csúcsmisztérium szerepét tölti be. Az egyetem, a német modellhez hasonlóan, a szakképzés mellett bizonyos társadalmi szerep betöltésére is felkészít, azaz *Bildung*-gal is foglalkozik. Ez utóbbi célja a kommunista értelmiség eszményével íródott körül, és direkt ideológiai, politikai befolyást és követelményt állított a diák elé. Mindezt az oktatás és az oktatók kontrollja erősebb volt, mint a tudományé, illetve tudósoké. Utóbbiak központilag meghatározott célja részben a rendszer ideológiáját alátámasztó tevékenység, de főleg a gazdaság és politika céljait közvetve vagy közvetlenül szolgáló kutatás, amiben osztozik az amerikai modell célkitűzésével, csak éppen nem piaci elveken működik.

Mind az egyetemi, mind a kutatói rendszerben léteznek vezetői és beosztotti munkakörök, több lépcső is, mint a másik két modellben, ennek megfelelően a hierarchián való előrejutás is újabb és újabb követelményeknek való megfelelést igényel. Az egyetemen az egyetemi tanári rang (professzor) a csúc, de ezt megelőzi a gyakornok, tanársegéd, adjunktus és docens. A tudományban a gyakornok, tudományos segédmunkatárs, munkatárs, főmunkatárs, végül a tanácsadó, amely

megfelel az egyetemi tanárnak. A karrier lépcsőjéhez alkalmazkodik a fokozatok rendszere. Az első fokozat a tudományok kandidátusa, utána a tudományok doktora, végül az akadémiai cím, melynek két fok van, a levelező tag és a rendes tag.

A tudományos fokozatok döntő jelentőséget kapnak a szovjet modellben. Egyrészt az egyetemi, illetve kutatóintézeti hierarchia különféle lépcsőit az egyes tudományos fokozatok megszerzésével lehet megmászni, másrészt a társadalom más területein is hallatlan előnyt biztosítanak (például az egészségügyben). Éppen ezért politikai, ideológiai ellenőrzésük nagyon fontos volt. Ennek következtében mindkét modelltől eltérően a szovjet modellben nem az egyetem adja a tudományos fokozatokat, hanem az akadémiahoz kötött szervezet. A rendszer elvi alapja, hogy az akadémia foglalkozik tudománnyal, nem az egyetem, az akadémia kell tehát a tudományos utánpótlásról gondoskodnia, nem az egyetemnek, még ha ez utóbbi foglalkozik is képzéssel.

A többi modelltől eltérően a szovjet rendszer sajátossága, hogy a tudományos fokozatokért pénzügyi elismerés jár. A különböző fokozatokért különböző összeget kap a cím birtokosa egész életén keresztül, függetlenül munkahelye jellegétől, vagy attól, hogy aktív dolgozó-e vagy nyugdíjas. Az illetmény magas összege igen erős ösztönzés a fokozat megszerzésére.

A szovjet modell kandidátusi fokozata felel meg legjobban a német magántanárnak, illetve az amerikai PhD-nak, kivált utóbbinak. Vegytiszta formájában (az idők folyamán kisebb-nagyobb módosulások történtek) ennek megszerzése az egyetemi diploma birtokában lehetséges. Jelentkezni kell és felvételi vizsgát tenni a hároméves aspiráns iskolába

történő felvételért, melynek sikeres elvégzésével válik kandidátussá az aspiráns. Az aspiráns tanfolyamokra jár (hasonlóan a PhD-diákokhoz), és kutatómunkát végez, melynek eredményeiről publikációkat készít. Munkájáért havi fizetést kap az államtól, mint a dolgozók, de a diákok nem. Aspiráns ideje lejártá után a kutató vizsgát tesz, és disszertációt nyújt be. A vizsgát szakmai tárgyakból, ideológiai tárgyakból és két idegen nyelvből kell tennie (a Szovjetunió kivül az egyik idegen nyelv az orosz). Mindez mutatja részint az ideológiai befolyásolás szándékát ezen a magas fokon is, másrészt az ideológiai, politikai szűrés lehetőségét azért, hogy a fokozat megszerzéséhez feltételül szabják a kommunista ideológia kritika nélküli visszamondását a vizsgán. A jelöltnek disszertációját nyilvános vitában kell megvédenie, mégpedig első lépésben munkahelyén, második lépésben az akadémián, ismét mutatván az akadémia kitüntetett szerepét a modellben.

Az egész folyamat tehát teljességgel kikerült az egyetem hatásköréből, mely elvesztette a tudományos minősítés jogát. Ez az egyetem hatáskörének újabb szűkítése a tudományos kutatás elvesztése után. Akármennyire külön vált is a tudomány és az oktatás, mégis maradt közöttük kapcsolat, mégpedig döntő ponton: az egyetemi ranglétrán történő haladást alapvetően befolyásolja a tudományos fokozat.

Kész kutatónak a kandidátust tekintik, éppúgy, mint a magántanárt a német modellben vagy a PhD-vel rendelkező kutatót az amerikaiban. A nagy különbség abban áll, hogy míg a másik két modellben ez egyszerűen a minősítések végpontja is, addig a szovjet modellben további fokozatok léteznek, hogy még idős korban is fokozatszerzésre ösztönözzék a kutatót.

A magyarországi tudományrendszer

A mai magyar tudományrendszer történeti okokból vált a három ismertetett modell különös keverékévé. A megértéshez vissza kell nyúlni 1949-hez, a szocialista Akadémia megalakulásához.

Ezt megelőzően a magyar tudományrendszer csaknem hű kópiája volt a németnek. Igaz, a 19. század közepén osztrák közvetítéssel érkezett, de szerkezete olyan volt, mintha egyenesen Németországból importálódott volna. Az egyetemek központi szerepet játszottak, a közalkalmazotti státuszban kényelmesen élő rendes és rendkívüli tanárokkal, az őket körülvevő magántanári sereggel, karokkal, tanszékekkel, a kormányzathoz lojális, értelmiségi szereptudatot büszkén hordozó mentalitással, arisztokratizmussal, konzervatív Magyar Tudományos Akadémiával, mely saját vagyonából élő civil testület volt, nem szükségképpen tudós tagokkal vagy vezetőkkel. Ami hiányzott a teljes német rendszerhez, az az egyetemek közötti világos hierarchia és a kutatóintézeti hálózat, bár néhány kezdemény ezen a téren is létrejött (például csillagda, Országos Közegészségügyi Intézet).

Ez a rendszer nyilvánvalóan nem felelt meg a szovjet követelményeknek. Egyrészt német jellege eleve a legyőzött és mindenképpen elsüllyesztendő nácizmust idézte, másrészt nem adott megfelelő feltételeket a kommunista hatalom központosításon alapuló gyakorlásához. A tudomány személyi állományától nem lehetett elvárni, hogy odaadón szolgálja az új politikai rendszert. A szovjet berendezkedés központosított rendszere megkövetelte azt is, hogy az új szocialista államok tudományos szervezete egyforma legyen, az egész táboron belül egységes tudományrendszer működjön szovjet központtal, szovjet

irányítással. Azaz a szovjet modell éppúgy több országban működött, ahogy a német és az amerikai. Nagy különbség, hogy míg utóbbiakat az érintett államok saját elhatározásukból vették át, addig a szovjetet a mögötte álló hatalomnak való engedelmességgel kényszeréből.

A szocialista Akadémia Magyarországon a tagság szűrésével és a korábbi vezetési-, hivatali- és osztályszerkezet átalakításával jött létre. A korábbi konzervatív civil társaságból ki kellett alakítani azt az intézményt, mely egyszerre végzi a tudományirányítás adminisztratív teendőit, mégpedig az új központi irányítású állami struktúrába tagozódva, és tudóstársaságként is funkcionál, szellemi tekintélyével is szolgálja a politikai vezetés által meghatározott társadalmi célokat. A politikai irányítás és presszió, az egész rendszer félelmetes szigora, továbbá a lojális szelídített tagság, a tagoknak járó magas illetmény és számtalan privilégium elegendőnek bizonyult a szovjet modell gyors bevezetéséhez.

Már az 1940-es évek végén kezdtek megalakulni a kutatással foglalkozó tudományos intézetek. A szocialista Akadémia intézethálózata, mely korábban soha nem látott lehetőséget nyitott a kutatók számára, az 1950-es évek elején kezdett létrejönni. Fokozatosan egyre nagyobb és egyre jobban felszerelt intézetek létesültek, melyek a korábbi egyetemi lehetőségeket messze túlszárnyalták mind a felszerelés, mind a kutatói létszám tekintetében. A kutatás és oktatás szétvált, s mivel nem létezett hatalmas állástalan tudóssereg, a kutatókat jelentős mértékben az egyetemről helyezték át az intézetekbe. Az egyetemről gyakran a legértékesebb berendezéseket is átszállították, mondván: az oktatáshoz nincs rájuk szükség.

A szűrést is segítette, hogy az 1950-es évek elején a tudományos fokozatok szintén átala-

kultak. Bevezették az aspiránsképzést, a kandidátusi és a tudományok doktora fokozatot, illetve az akadémikusi szinteket, persze az illetményekkel együtt. A tanári, rendkívüli tanári és magántanári kar egyes tagjai számára – egyénenként elbírálva – részint fölajánlották a szovjet rendszer fokozatait, kinek magasabbat, kinek alacsonyabbat, részint pedig kizártak korábbi tagokat, illetve megfosztották őket címeiktől, állásaiktól. A korábbi címeket lehetett ugyan használni, de elértéktelenedtek.

A minősítést az Akadémia kebelén belül létrejött szervezet, a Tudományos Minősítő Bizottság (TMB) végezte. Ez vette át az egyetemektől a továbbképzés ügyét is, az aspiránsok kiválasztásától a vizsgáztatáson át a disszertációk védéséig. A politikai irányítás és a rendszer központosító szellemének egyaránt az felelt meg, hogy a széttagolt egyetemi minősítések helyett önálló, egységes, jól kontrollálható szervezet végezze ezt a fontos tevékenységet.

Ám már az 1950-es évek második felétől lassan fellazult a modell. A német modell jelen maradt a mentalitásban, és helyet követelt a formális rendszerben is. Az egyetemektől nem tűnt el egy csapásra a humboldti szellem, visszaszivárgott a kutatás. Az egyetemek igyekeztek minél többet visszaszerezni korábbi befolyásukból.

Az egyetemek örök sérelme maradt kizárásuk a tudományos minősítések közül, amit befolyásuk jelentős korlátozásának tekintettek. Harcuk eredményeként különös kompromisszum született. A német rendszerben létező magántanári cím adományozásáról végleg le kellett mondaniuk, de sikerült visszaszerezniük a doktori cím adományozásának jogát. A TMB nem vesztett semmit hatalmából, mert az egyetemek által adományozott

doktori címet (egyetemi doktori vagy kisdoktori, szemben a tudományok doktora, azaz nagy doktorival) nem tekintették tudományos fokozatnak, de nem vált világossá, hogy minek tekintik. Mindenesetre nem járt vele külön illetmény. Viszont bizonyos állások megszerzésében segített. Például egyetemi tanárségedből csak ennek birtokában lehetett valaki adjunktus.

A német modell szellemével jól összeegyeztethető volt a szovjet modellben is érvényes magas értelmiségi szerep, társadalmi példakép jelleg és erkölcsi magaslat, mely a tudósokat övezte. Persze immár egészen mást értettek ezeken a fogalmakon, mint korábban.

A hatvanas évek közepétől a szovjet modell lassanként kimerült. Piacot szimuláló elemek jelentek meg a magyarországi politikában és gazdaságban, mégpedig valamiféle általános megújulási igény keretei között. Kezdett a politikai vezetés számára is teher-tétellé válni a túlméretezettnek tűnő tudomány. Elkezdte szorgalmazni a gyakorlatilag, főként iparilag, is hasznosítható kutatási eredmények produkcióját.

Ezzel az amerikai modell addig merőben idegen szelleme is föltűnedezett. Egyre többen látogattak Amerikába, egyre nyilvánvalóbb lett az amerikai tudomány primátusa a tudományok igen sok területén, és egyre szükségesebbnek látszott alkalmazkodni az uralkodó nemzetközi tendenciákhoz. A szerződéses kutatás, a nemzetközi projektekben való részvétel, majd a hazai projektalapú finanszírozás a tudományos élet integráns része lett már az 1980-as években.

A PhD a mai magyarországi tudományban

A fiatal kutató helyét, perspektíváit az a társadalom jelöli ki, amelybe beleszületett. A rendszerváltás kompromisszumos jellege a

tudomány szervezetén éppúgy meglátszik, mint az egészségügyön, oktatásügyön, közgazgatáson vagy a kultúrán. Ennek megfelelően a mai magyarországi tudományrendszerben jelen van a német modell mint távolabbi múlt, a szovjet modell mint közelmúlt és az amerikai modell mint jövő.

A rendszerváltás helyrehozott néhány nyilvánvaló méltánytalanságot. Nyomban eltörölte az ideológiai, politikai követelmények maradványait, a pártbefolyást, központi tervezést és hasonlókat, de a rendszer alapszerkezetét érintetlenül hagyta. Megőrizte az egyetemek és az akadémiai kutatóintézetek különállását és az akadémia belső szerkezetét: a tudományirányítás és a tudományos testület kettősségét egy intézményen belül. A sokszínű, demokratikus, piaci gondolkodást igénylő viszonyok mellett több szektorban továbbélnek a szovjet modell elemei, köztük a tudományban is.

Jelentősen megváltozott viszont az egyetemek helyzete. Visszaszerezték korábbi, a német modellben betöltött önállóságukat, a kutatásban betöltött jelentőségüket, köztük a tudományos minősítéshez való jogukat. A nagy igazságtétel közepette olyasféle helyzet alakult ki, mintha az egyetemek a német modellhez nyúlnának vissza, de nem állnának bosszút a jogaikat korábban bitorló Akadémián. Nyilván már csak azért sem, mert a professzorok akadémikusok vagy a tudományok doktora cím birtokosai, akik ragaszkodnak címeikhez, befolyásukhoz és a vele járó illetményhez, mely nem szűnt meg a szovjet társadalmi rendszerrel.

Az egyetem visszakapta a habilitáció jogát is, de megváltozott tartalommal. Nem kellett feladnia a személyzettel bőségesen ellátott tanszékeket a bizonytalan egzisztenciájú magántanárok köréért. Megtartotta a szovjet

modellben kialakított oktatói beosztásokat. Ámde a docensi és az egyetemi tanári kinevezéshez kikötötte a habilitációs eljárás szükségességét, aminek célja tehát nem a *venia legendi* megszerzése (az adjunktus és a tanárséged is taníthat) hanem a vezető oktatói állás betöltése. Ma tehát létezik habilitált és régebben kinevezett, nem habilitált docens és professzor. Másrészt viszont az egyetem feladta a német rendszer részét képező egyetemi doktori cím adományozását, cserébe megszerezte a legfontosabbat: a tudományos fokozat odaítélésének jogát.

Ez a tudományos fokozat az amerikai rendszerből származó PhD. A PhD lépett a korábbi egyetemi doktori és kandidátusi fokozat helyére. Ámde jellemző a változás kompromisszumos jellegére, hogy nem számolódtak fel a szovjet rendszer többi fokozatai. A TMB helyett Doktori Tanács működik az Akadémián, mely az MTA doktora címet adományozza, a tudományok doktora ekvivalens utódát, és megmaradtak az akadémiai címek is, illetményeikkel együtt.

Az egyetemi doktori és kandidátusi fokozat összeolvadt, ennek színvonala a korábbi kettő között helyezkedik el. Rendszere anynyiban tér el a szovjet modellétől, hogy egyetem adományozza, nem a TMB. Egyébként a doktori iskola hasonlít az aspiránsiskolához, a vizsgák és a disszertáció vitája, védeése alig különbözik a kandidátusitól, ha leszámítjuk az ideológiai elemeket. Ez persze nem magyar sajátosság: az amerikai és szovjet tudománymodell hasonlóságot mutat ezen a ponton.

Minthogy a szovjet modell még nagyon is jelen van, a PhD által adott jogosítványok nem világosak: nem tudni, adjunktusi vagy rögtön docensi, illetve munkatársi vagy főmunkatársi beosztásra, vele fizetésre jogosítanak-e fel. Miközben vállalatoknál az egye-

temi doktori cím nagyon jól csengett, előnyöket biztosított, a PhD-re sok helyen azt mondják, birtokosa túlképzett. Mivel megmaradtak a szovjet modell magas akadémiai címei is, a PhD messze nem tekinthető legmagasabb tudományos fokozatnak, mint az amerikai modellben. Éppen ellenkezőleg: ez a legalacsonyabb. Birtokosa előtt továbbra is ott áll a feljebb vezető létra. Ha professzor akar lenni, meg kell szereznie az MTA doktora címet, mely a legtöbb egyetemen formális feltétel a kinevezéshez, nem érik be a habilitációval, mely így devalválódik. Ennyiben tehát a PhD nem ér annyit, mint a magántanári vagy az amerikai PhD-fokozat.

Megmaradt még egy elem, melyben különös módon osztozott a német és a szovjet modell: az értelmiségi szerepfelfogás. Függetlenül ennek tartalmától, amely szakadékot teremtett az akadémiai értelmiségen belül is, mindkét modellben az egyetemnek a társadalomért különösen felelős értelmiségiakat kell nevelnie. Nem elégszenek meg a piacon jól hasznosítható szakismeret nyújtásával, mint az amerikai egyetem.

Hogy a PhD hogyan fog beilleszkedni a magyarországi tudományos és nem tudományos világ egészébe, nagyon erősen függ attól is, milyen lesz ez a világ. Minthogy Magyarország az Európai Unió része, nem az Egyesült Államoké, tudományrendszerét is az európaival kell elsősorban harmonizálnia. Csakhogy az európai tudomány igen erős lemaradást mutat az amerikaival szemben, ezért itt is az amerikai tudománymodell átvételéről döntöttek. A bolognai folyamat lényege éppen ez. Ezért vezették be az egyetemeken a háromszintű képzést: BA, MA és PhD. Ebben a rendszerben csakugyan a PhD a legmagasabb fokozat. Ám ez csak akkor igaz, ha a szovjet modell maradványai végleg eltűnnek.

Mindenekelőtt átalakul a német és szovjet modellben egyaránt alapvető szervezeti egység, a tanszék. Helyébe lép a rugalmas department, részleg, melynek vezetője nem feudális uraság többé. A PhD ehhez a szervezési elvhez illeszkedik.

A jelenlegi fiatal kutatók helyzetét, mint az egész magyar tudományosságét, ez az átmeneti jelleg definiálja. Együtt élnek az egymáshoz bizonyos pontokon hasonlító, de egymásnak ellent is mondó modellek. Bonyolítja helyzetüket a nemzetközi kontextus. Részint az, hogy sokan szerzik külföldön PhD-fokozatukat, ott szocializálódnak kutatóvá, ezért az itthoni keverék áttekinthetetlennek, irracionálisnak, működésképtelennek tűnik számukra. Vannak, másfelől, akik az itthon szerzett doktori fokozat birtokában dolgoznak külföldön. Nekik az ottani viszonyok embertelennek, mechanikusnak, anti-intellektuálisan pénzcentrikusnak látszanak a ragyogó kutatási és életfeltételek ellenére. A világ mégis azt sugallja a fiatal kutatók számára, hogy valamennyi időt el kell tölteniük valamely tudományos centrumban, egyébként fokozatuk nem marad versenyképes.

IRODALOM

- Weber, Max (1995): *A tudomány és a politika mint hivatalos*. Kossuth, Budapest
- Ben-David, Joseph (1971): *The Scientist's Role in Society*. Prentice Hall, New Jersey
- Pach Zsigmond Pál (1975): *A Magyar Tudományos Akadémia másfél évszázada 1825–1975*. Akadémiai, Budapest
- Graham, Loren R. (1993) *Science in Russia and the Soviet Union: A Short History*. Cambridge University Press, Cambridge

Feltéve, hogy kutatók szeretnének maradni. Ha vállalatok felé orientálódnak, ugyancsak meg kell ismerkedniük a sikeres külföldi vagy multinacionális vállalatok munkakultúrájával, és hozzájuk kell adaptálniuk a PhD-vel igazolt magas képzettségüket.

Ez tehát az a sokkomponensű erőter, amelyben a fiatal kutatók szociológiáját érdemes mérlegelni. A viszonyok egyelőre kuszának tűnnek, nem függetlenül a magyarországi tudomány rendszerének átmeneti állapotától. Ez az állapot viszont nem egészen független Európa átalakulásaitól, vagyis attól, Európa egységesen elkötelezi-e magát az amerikai rendszer átvétele mellett. Ha igen, Magyarországnak is célszerű sietnie az amerikai rendszer bevezetésével, hogy kompatibilitását megőrizze, hogy úgy funkcionáljon, mint a többi európai állam, még akkor is, ha a német–szovjet rendszer iránti nosztalgiairól nehéz lesz lemondani.

Kulcsszavak: *tudományszervezési modellek, tudományos fokozatok, német, angol és szovjet tudományrendszer, fiatal kutatók karrierlehetőségei*

- Johnson, Jeffrey Allan (1990): *The Kaiser's Chemists: Science and Modernization in Imperial Germany*. The University of North Carolina Press, Chapel Hill–London
- Wittrock, Björn (1993): *The Modern University: The Three Transformations*. In: Rothblatt, Sheldon – Wittrock, Björn (eds.): *The European and American University since 1800. Historical and Sociological Essays*. Cambridge University Press, Cambridge, 303–362.
- Reszkető Petra – Várad Balázs: *Elöl-hátul doktor: A tudományos címek mai rendszerének kialakulása*. http://www.ketezer.hu/menu4/2002_05/reszketo.html

MAGYAR TERMINOLÓGIA EGY NEMZETKÖZI TUDOMÁNYOS FOLYÓIRAT INDULÁSA

Fóris Ágota

egyetemi docens,
Károli Gáspár Református Egyetem, Budapest,
Nyugat-Magyarországi Egyetem, Szombathely
aforis@t-online.hu

A tanulmány célja a *Magyar Terminológia* címmel indított folyóirat előzményeinek és céljainak rövid bemutatása.

A *Magyar Tudomány* korábban már hírt adott a megújuló magyar terminológiai munkálatokról (Fóris, 2006; Voigt, 2006). A terminológia sokoldalú kutatási és alkalmazási munkálatainak összefogására 2005-ben Szombathelyen megalakult az UNESCO szakmai albizottságaként a *Magyar Nyelv Terminológiai Tanácsa* (MaTT). 2006-ban a Berzsényi Dániel Főiskola (Szombathely) *Terminológiai Innovációs Központ* (TermIK) megnevezéssel kutató, fejlesztő, szolgáltató egységet hozott létre azzal a feladattal, hogy az a hazai terminológia egyik bázishelye legyen. Az eltelt két év alatt a TermIK virtuális kutató-fejlesztő és oktató hálózatot alakított ki, több egyetem különböző egységeivel, tehetséges fiatal munkatársak részvételével. A hazai terminológiai munkák célkitűzéseknél megfelelő alakulását a növekvő számban megjelenő publikációk, hazai és külföldi konferencia-előadások jelzik. A nemzetközi kapcsolatok erősödését mutatja a 2007 őszi Szombathelyen, több neves külföldi kutató

részvételével rendezett nemzetközi terminológiai konferencia sikeres lebonyolítása (lásd Kiss Á. – Kiss B., 2008).

A terminológiai kutatás-fejlesztés területén elért eredmények kedvező fogadtatása után a további munkák sikerének biztosítása érdekében a Berzsényi Dániel Főiskola 2007-ben folyóiratot alapított *Magyar Terminológia* címmel; a lapot az Akadémiai Kiadó jelenti meg.

A folyóirat indításának előzményei és célja

A folyóirat indítását számos tényező indokolta. A XXI. század kezdetét a felgyorsult fejlődés jellemzi, aminek az a következménye, hogy nagy számban keletkeznek új fogalmak, és ennek következtében a nyelvi és más típusú jelölők, a terminusok mind az egy nyelven belüli, mind a nyelvek közötti kommunikációban a korábbiaknál is fontosabbá váltak. Kialakult a világunkat átfogó hatalmas információs rendszer, amely nagy sebességgel és tömegben képes továbbítani bármilyen formában (verbális, írott, álló- és mozgókép stb.) előállított információt. Mindez szükségessé teszi az információk hatékony közvetítését